

શ્રી ગુરુ ગણેશાય નમઃ

પ્રગટ્યમાલ.

મંગાવે? લખો પેસાનો પોષ્ટકાર્ડ? જલ્દી મંગાવો?
બહાર પડી ચૂકી છે.

કાન્તિ—કળા

એક ઊમદા સંસારીક નોવેલ છે.

જેમાં વડેછે પ્રવાહ શૃંગારનો,
અને છલકાય છે રસ કર્ણુનો.
વાંચના છે સરસ ઘડી વિશ્રામનું,
જેમાં ચીતાર છે અપ-ટુ-ડે-ટ સ્ટાઇલનું.

અમકાશ મારે છે વિષયો જેમાં:—

- ૧ અવદશ થાય જેની જે વિક્રય કરે કન્યાનો,
- ૨ અને પરણનાર પુદ્ગાના ભવાડનો.
- ૩ ભાવ છે જેમાં મૃદુ કેળવણી શૂન્ય બાળાના દુઃખી સંસારનો,
- ૪ ને, ને, પડછાયો છે શુખી બાળાના શુખી સંસારનો.
- ૫ ચીતાર છે જેમાં વ્યસનીના અંધાપ.નો,
- ૬ બજાર છે પડ આ પુસ્તક સુનિતિનો.

પુસ્તક વાંચવું શરૂ કરો! ટાઇમનો અવકાશ કરો! અપુરો જે વિષય રેશે તો. તો: તે સ્વપ્નમાં સનાવશે, વિચારોથી મન ચક્રોએ ચલાવશે.

મધ્યરાત્રે પુસ્તકનું વાંચન શરૂ કરાવશે; નહિતો અકળાવશે—મભરાવશે—સુઝાવશે.

હવે થોડીજ નકલ રહી ગઈ છે. મારે લખો એક પોષ્ટકાર્ડ ને મંગાવી લ્યો ને પુસ્તક.

મનકની કીમત સાથેનું વી. પી. તુર્તજ રવાને કરીશું. લખો:—

માસ્તર જી. એમ. દેશાઈ.

સગરામપુરા—સુરત.

સસ્તી કીમતે અપુર્વલાભ વાંચો !

ને શૃંગારરસથી ભરપુર સંસારીક, ધાર્મિક, નૈતિક,
અથવા ધરાવતા હોતો હવે પછી પ્રગટ થનારી:—

કીમત ૮-૩-૦

રી કીમત ૦-૩-૦

મંગાવી વાંચો.

મે. — 'પુષ્પમાળા' ઓફીસ.

મહેમંડી—સુરત.

ગુજરાત વિગ્રહ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૩૮૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યુગ્મમાળા

વિષય ૮ - ૨૧

અમરકાંત ત્યાંજ નમસ્કાર.

જ્યોતિષ્ય તત્વસાર

અને

ભવિષ્ય ફળદર્પણ

જમોત્રી, જન્માક્ષર, પ્રનોત્રી, વર્ષફળ વિગેરે
ખનાવનાર તેમજ તપાસીને આખી જીંદગીનો વર્તારો
કરી દરેક પ્રશ્નના ખુલાસા સાથે મનનું ધારેલું પ્રશ્ન
રૂપરૂમાં વગર ફીથી કહેનાર. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ધારણ
થવાની દવા મપાત.

અહંધા આનાની ટીકીટ મોકલી પ્રાઇસલીટ મંગા-
વો. મેલાપ સવારના ૯ થી ૧૨ સાંજે ૪ થી ૬.

જ્યોતિષિ:--રેવાશંકર ભવાનાશંકર.

ડો. છાપડીઆરોસી—મુરત.

સલાહ મફત !

દરેક મેર પ્રાપ્તિ !

યાદ રાખજો જીવનું તેજ સોનું.

શ્રીમતો, રજવાડાઓ અને શોખીન પ્રજામાં શક્તિનાં
જાણીતાં જવાહીરો.

રાજવંશી નવરત્ન ચાકુતી.

રજસ્થાન કીમત રૂ. ૧૦ ગોળી ૪૦

ગમેતેવો ધાતુવિકાર દુર કરી નવી જીવાની લાવવાને વરસો થયાં
વપરાતો રામબાણુ ઇલાજ છે.

ગવનમેન્ટ એનેલાઇઝર અને વિદ્વાન ડોક્ટરોના ઉત્તમ સર્ટીફિકેટો
છે. પરંતુ કાંઈ નથી, કાંઈપણ રસાયણ છેજ નહીં.

રાજવંશી સાંઢાનું તેલ.

(સાંઢા છાપનું કી. રૂ. ૫)

નરમ પડેલી ગુપ્ત નસોને મજબુત બનાવવાને જગપ્રસિદ્ધ તેલ છે.

રાજવંશી પરમા શીરપ.

આંઉશ ૩ રૂ. ૧૧.

ગમે તેવા જીના પ્રમેહ ૩ દીવસમાં નાબુદ થાય છે. પહેલેજ દીવસે
તેની ચમત્કારીક અસર માલુમ પડે છે. પરંતુ નથી.

રાજવંશી હ્યુકેરીયા શીરપ.

આંઉશ ૩ રૂ. ૧૧.

(પ્રદરનો કટ્ટો શરુ)

સ્ત્રીઓને પડતાં સફેદ, લાલ, અગર મેલાં પાણી પડવાથી કમર અને
પેડુનો દુખાવો મટાડવાને રામબાણુ ઇલાજ છે, નખળા બાંધાની
સ્ત્રીઓને મજબુત થવાનું જિત્તમ સાધન છે.

મળવાનું ટેકાણું.

શક્તીની દવાના

જાણીતા

ડો. ડી. એચ. ભટ્ટનું દવાખાનું

ભુલેશ્વર કબુતરખાના—મુંબઈ.

દીર્ઘજીવિત, સંતાન, શરીરનો મજબૂત ખાંધો,
તેજસ્વીપણું, સ્મરણ શક્તિ અને ઉત્સાહ
એ સઘળાંનો આધાર શુદ્ધ રૂધીર
અને શુદ્ધ વીર્ય ઉપર છે.

પ્રખ્યાત

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.

બગડેલાં લોહી અને બગડેલાં વીર્યને સુધારે છે.

જીવન તત્વોની અભિવૃદ્ધિ કરે છે.

સ્ત્રીઓની ગર્ભધારણ શક્તિનો નાશ કરનાર—રૂતુદોષ
તથા ગર્ભાશયની ખામીઓને મટાડે છે.

બગડેલી પાચનશક્તિને સુધારે છે અને શરીરના દરેક
અંગત્યના અવયવને પૂરતી તાકાત આપે છે. લાખો સર્ટીફિકેટો
તથા આખી દુનિયામાં પ્રસરેલી કીર્તિઓના સાચા ગુણોની
સાબિત છે કિંમત—ગોળી ૩૨ ની ૩૫ ૧ નો રૂપિયો એક.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી

માલેક આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય,

જામનગર. (કાઠીયાવાડ).

સુરતના એજન્ટ—ઉત્તમરામ ઉમેદરામ રેશમવાળા.

ઝાંપાબજાર.

શરીરરક્ષા અને નીતિ સમજાવનાર કામશાસ્ત્ર ચુસ્તક વગર
કીંમતે અને વગર પોષ્ટેજે આપવામાં આવે છે.

“ બ્રહ્મભટ્ટ-મિત્ર. ”

બ્રહ્મભટ્ટ-બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિની ઉન્નતિ અર્થે પ્રગટ થતું અને
સંસારીક વિષયો ચર્ચાતું માસિક પત્ર.

પ્રતિમાસે વિવિધ શિક્ષાપ્રદ અને જ્ઞાનવર્ધક વિષયો જુદા
જુદા વિદ્વાન લેખકોના પ્રસિદ્ધ થાય છે. જે બ્રહ્મભટ્ટ કોમની
સાથે સર્વને ઉપયોગી થઈ પડે છે. જ્ઞાતિ સિવાયના અન્ય
ગ્રાહકો દર માસે ખુશીથી વાંચે છે. આપ પણ તરત ગ્રાહક
થાઓ. વાર્ષિક લવાજમ ૧-૪-૦ (પોષ્ટેજ સાથે) લખો

છગનલાલ મેતાપભાઈ—ખંભાતી.

મેનેજર “ બ્રહ્મભટ્ટમિત્ર-આમલીરાન-મુરત.

રોગનું મુંઝ શું ?

બંધકોષ.

જો તમારે કોઈપણ રોગને ચતાંજ અટકાવવો હોય તો
હૃદયેશાં પેટ સાપ્ત લાવવાની જરૂર છે. તો શા માટે
વિચાર કરો છો.

કનૈયાલાલ એન્ડ કંપનીની જુલાઈની ગોળી.

માપરી ખાત્રી કરો. જેનાં ઘણાં સર્ટીફિકેટો મળ્યાં
છે. ૫૦ ગોળીની સીસીની કીંમત ૦-૬-૦ દરેક બાટલીમાં
ઈનામની ટીકીટો હોય છે. મંગાવો નીચેને સરનામે.

સોલએજન્ટ એચ. એમ. શુક્લ—આણંદ.

ત્રીજી

પુષ્પમાળા.

પુષ્પ.

મધુકરને !

રે ! રે ! મધુકર શુંજ પુષ્પના પુંજમાં
તુંજ આત્મને રંગડજે !

ને રસ મધુ અધુસ્વાદ ગ્રહી અમ કુંજમાં
રસધાર ઊર રેલાવજે !

રસ વાહિની તું વહાવજે !

મધુ લહરીઓ તું જગાવજે !

સ્નેહે સુધા સીંચી અમારી રગરંગે
અમ આત્મને હીંચાવજે !

હો ડંખ તહારા છે મીઠા !

દીઠા છતાં એ અણુ દીઠા !

દઈ ડંખ તું અતિ પ્રીત અંતર સ્થિતના
ચૈતન્ય નવ ઊપજાવજે !

શારદા-વિહાર
હવાડીયા ચક્રલો
સુરત.

}

છોડુભાઈ ઢાળુભાઈ દેશાઈ.

ન્યાય.

જીભાનીના પૂરાવાપર રહીને, ન્યાયને ભમવું;
થયો છે ન્યાય અંધો કે, પડે નહિ પક્ષમાં રમવું.
પછી સાચો ભલે અંધાય, કે જીઠો ભલે છૂટે,
કહે કાંટો પુકારીને, કંઈ તરફેણમાં નમવું ?
જીભાનીને પુરાવે ત્રાજવું, જે ભારી થાય છે;
ભલે અંધો છતાં એ ન્યાય, સાચો તે ગણાય છે.

કુદરતના ફાંટા.

દીઠા કંઈ મેં અજબ પ્રાંટા બાજ, કુદરતના અજબ પ્રાંટા,
સુઘડ આ ચંદ્રમાં જેણે, ઉડાડયા ડાઘના છાંટા.
કયું મોતી અમુલ, તો ઉત્પતિ ખારા સમુદ્રમાં,
સુવાસિત જો કયું ગુલાબ, તો તેમાં દીઠા કાંટા ?

“ ૧૬વાના. ”

પુષ્પમાળા.

ગઝલ.

પધારો ગુર્જરી બન્ધુ, સ્વીકારો પુષ્પની માળા;
પરોવી પ્રેમને તંતુ, સુમનની આ મધુમાળા.
અનેરા રમ્ય ઉદાને, અનેરા છોડ પુષ્પોના;
અનેરા કુંજમાં ઉગ્યા, અનેરી છે ગુંથી માળા.
અમોલાં પુષ્પની માળા, રસીલાં પુષ્પની માળા;
અવેલાં રસિક હૈડાંથી, સુધાભીની મૃદુ માળા.
રસિક ભૃંગો રસાળી,—કુંજમાં આવો અને ગુન્જે;
પીઓ સુધા મધુરીને, સ્વીકારો પુષ્પની માળા.
પરિમલ અર્પતાં ચારૂ, પ્રપુલ્લિત પુષ્પની માળા;
પ્રથમ આતિથ્યમાં અર્પું, સલુણી પુષ્પની માળા.

અમદાવાદ—સીતાગમ જે. રામી.

પ્રાયશ્ચિત !

(લે. રા. રા. છગનલાલ મેતાપલાઈ ખંભાતી

મેનેજર બ્રહ્મભટ્ટ-મિત્ર-સુરત)

સોરઠો.

વચને મિત્ર વિવેક એવા મિત્ર અનેક છે,
છાતી રંજન છેક, એકજ મળે અનેકમાં.

રા.

ત્રીના આડ વાગી ગયા હતા, અઘાપિ લલિતરાય ધનરાયની પેઢી ઉઘાડીજ હતી. ઓપ્રીસમાં બે કલાકો પોતાના કર્તવ્યમાં મશગુલ હતા, બહાર દરવાજામાં ભેયો હાથમાં જાડી ગાંઠોવાળી ઝાંગ ઝાલી પહેરેા ભર્યા કરતો હતો. પેઢી દરરોજ નિયમિત સાંજના પાંચ વાગે બંધ થતી. પરંતુ આજે કંઈ નહિ મળવાથી લલિતરાય અત્યાર સુધી પરવાર્યો નહતો, તેની રાહ જોઈ બન્ને જણ સાથે જવાના દરવાજાથી તેનો સાથી અને મિત્ર દોલતરાય પણ થોભ્યો હતો.

“ કેમ ભાઈ! હવે ચાલવું છે કે? ” દોલતરાયે અકળાઈને પ્રશ્ન કર્યો.

“ જરા થોભો—આજે મારી કંઈમાં બે હજાર રૂપીયા ખૂટે છે! ” લલિતરાયે હીસાચ ગણતાં ગણતાં જુવાચ આપ્યો.

“ શું કહો છો? બે હજારની ખોટ ! જુઓ !! જુઓ !!! હીસાચ ગણવામાં કંઈ ભૂલ થઈ હશે.”

“ પાંચ વખત હીસાચ અને સીલક ગણી ચુક્યો, પણ કંઈ પણ ભૂલ પડ્યાતી નથી. હવે આપ તપાસી જોશો? ”

“ ત્હમ્હારા ગણવામાં તો ભૂલ દેખાતી નથી. ત્હમે કોઈને રકમ આપી લખવાનું ભુલી ગયા લાગે છે. કંઈ યાદ કરો! ”

“ આ અઠવાડિયામાં કોઈને એવી મોટી રકમ આપીજ નથી. તો શું યાદ કરું? ”

લલિતરાય અને દોલતરાય બન્ને જણ વિચાર વમળમાં પડ્યા, થોડો સમય શાન્ત રહી લલિતરાયે પ્રશ્ન કર્યો.

“ આવી રીતે વિચાર ક્યાં સુધી કર્યા કરશું ? ”

“ શું કહું ? મિત્ર લલિતરાય ! મ્હને કંઈ સમજ પડતી નથી, બે હાજર રૂપીઆ ખૂટ્યાતું કારણ મ્હારા સમજવામાં આવી શકતું નથી. ”

“ સમજમાં નહિ આવવાથી તો આપને પૂછું છું ! હવે કંઈ પણ રસ્તો બતાવો ! આ સમાચાર શેઠને વિદિત કરતાં પૂર્વે-આટલું બોલતાં-બોલતાં લલિતરાયની આંખમાંથી અશ્રુ પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો, અને હુંસકે હુંસકે રડવા લાગ્યો. અરેરે ! મહેજ ચોરી કરી કહેવાશે ! દુનિયા મ્હને નિંદશે શેઠ મ્હને ધૂતકારશે, રાગ આપશે. અને મારા પર ફાજદારી કરશે ! વળી સગાં બહાલાં વગોવશે દુશ્મનો રાજ થશે. હું નિર્દોષ માર્યો જઈશ, મ્હારું કોઈ નહિ સાંભળે ! આ વિશ્વવ્યાપિ પરમાત્મા ! હું આપને શરણે છું. આપને ત્યાં હું નિર્ભય છું. પરંતુ જગત મ્હને નિર્દોષ કેમ માનશે ? પ્રભુ ! અનાથના નાથ સત્ય પ્રિય પરમાત્મા ! ! ! હું આપને શરણે છું મ્હને તું સાચ કર ! ”

“ લલિત ! આથી શું લાભ ? સંકટ સમયે રડવું આમ શોભે કે ? યાદ કર !

મળે એક કાળે વિવાની વધાઈ, મળે એક કાળે મહા ભોગ ભાઈ,
ન આલે સદા કાળ સારો નહારો, ધણું કષ્ટ કાળે ધણું ધૈર્ય ધારો !

x

x

x

x

કુવામાં પડેલો કદિ એક કોઈ, રહ્યો મિત્ર તેનો દૂટે માથું રાઈ,
કૂટયાથી કહો તે બચે શું બિચારો ! ધણું કષ્ટ કાળે ધણું ધૈર્ય ધારો !

(કં ૬૦ ૬૦ ૬૧૦)

“ ભાઈ ! આપના એ શબ્દો મ્હને અત્યારે કંઈપણ અસર કરી શકનાર નથી. આ સમાચાર શેઠને પહોંચાડતાં પહેલાં હું જગતના સર્વ શ્રેષ્ઠ શેઠની સમીપ હાજર થઈશ ! પરંતુ આ કાળું મ્હોં આ શેઠને તો નહિજ બતાવું “ લલિતરાય ! આ તુ શું બકે છે ? ખરેખર અત્યારે ત્હારું મગજ સ્થિર નથી તું થોડો સમય વિશ્રાંતિ લે ! ”

“ મિત્ર ! મ્હારા માટે હવે આ અસાર દુનિયામાં વિશ્રાંતિનું સ્થાન છેજ નહિ ! જ્યાં ખરી વિશ્રાંતિ છે ત્યાંજ હું જઈશ ! અને એજ સત્ય માર્ગ છે. મ્હારા પર આવી પડેલા બર્થ આરોપનો સત્ય ન્યાય મેળવવાનું એજ સ્થાન છે ! ! ”

“ શાન્ત ! શાન્ત ! ! મિત્ર લલિતરાય શાન્ત થા ! ! ! સંકટ સમયે સાહસ ઉચિત નથી !

સાહસ કર્મ કર્યા થકી, હોય હર્ષનો નાસ,
દેખો આ દ્રષ્ટાંતથી, કહે કવિ સામળદાસ.

“ ધિરજનાં ફળ મીઠાં છે ” “ ધિરે ધિર ગણાય ” આ બધું આજે તું કેમ ભુલી જાય છે ? તારી તિક્ષ્ણમુદ્ધિ, અને કાર્યદક્ષતા કયાં ગયાં ? પ્રાતઃસ્મરણિય પાંડવો, સત્યવાદી હરીશ્ચંદ્ર, અને પુણ્યસ્તોત્ર નળરાયાદિની જીવન કથાઓ શું શીખવે છે ? તે સર્વ મ્હાત્માઓએ પોતાનો વિપત્તિ સમય ધિરથી કેવો પસાર કર્યો હતો ? વળી તું આત્મઘાત કરે અને હું એ જોઈ રહું ? એમ કદાપિ બને પણ ખરું ? સ્નેહીને દુઃખદ સમયમાં સ્હાય કરવી એ શું સ્નેહીનો ધર્મ નથી ? તારા આવા સમયમાં હું કંઈ પણ સ્હાય ન કરી શકું ? ત્હને દુઃખ મુક્ત કરવા કંઈ ઉપાય નથી શું ? છે ! છે ! મિત્ર લલિત ! ! ! નિશ્ચીંત થા.

“ અમદાવાદ મીલના સરો લેવા માટે મ્હારા કાકાશ્રીએ આજે અઢી હજાર રૂપીઆ મ્હારાપર મોકલ્યા છે, ત્હેમાંથી રૂ. ૨૦૦૦) હું ત્હને આપીશ અને આવું સાહસ કરતાં ત્હને અટકાવીશજ. ઉક્ત રૂપીઆની રસીદ માં ત્હારે એક સરત મ્હને લખી આપવી પડશે. હું ધારું છું કે તું તે વિના સંકોચે માન્ય રાખશે.

મિત્ર દોલતરાય ! ત્હેં ત્હારો મિત્રધર્મ આજે યથાર્થ બજાવ્યો છે. હું ત્હારો મહાન આભારી થયો છું. મ્હને મર્ણમૂખમાંથી બચાવી ત્હેં ખરેખર જીવતદાન આપ્યું છે, ત્હારો આ મહાન ઉપકાર હું મર્ણાન્તે પણ નહિ ભુલુ- પ્રભુ ! આ બદલો વાળવાનું બળ મ્હને પ્રદાન કરો. ”

દોલતરાયે આપેલું નોટાનું બંડલ ખોલી લલિતરાય ગણવા લાગ્યો, ગણતાં ગણતાં એક ફાટેલી નોટપર ત્હેનું જ્ઞાન ખેંચાયું અને બોલ્યો;—

“ અ પચાસ રૂપીઆની ફાટેલી નોટતો મ્હારા જોવામાં આવેલી છો અરે ? આતો મ્હારી સીલકમાંજ હતી ! તે આપની પાસે ક્યાંથી આવી ?

“ વાહવાહ ! ત્હમારી પાસે નોટો હશે તેવી નોટો અન્ય પાસે નહિ હોય શું ? ત્હમેશું ધરમાં નોટો પાડો છો ? અત્યારે ત્હારું ચિત્ત બિલકુલ સ્વસ્થ દેખાતું નથી, માટે સીલક પુરી કરી રસીદ લખીદો કે ઘેર જઈએ.

અત્યારે લલિતરાય, દોલતરાયના મહાન ઉપકાર નીચે દખાવેલો હોવાથી વિશેષ કંઈ પણ બોલી શક્યો નહિ. કેશ પુરી કરી રસીદ લખવા બેઠો.

“ દોલતરાય બોલો આપને શું લખાવવું છે ? ”

“ જોટુનું કે આ બે હજાર રૂપીઆ પૂર્ણ આપ્યાં પહેલાં મ્હારે શેઠની દીકરીનું સગપણ ઝીલવું નહિ ”

“ દોલતરાય ! આમ લખવાથી આપને શું લાભ છે ? દોઢ અન્ય સરત કહો ! ત્યાં મારો સંબંધ નક્કી થવા આવ્યો છે, અગર નક્કી નેવુંજ છે; મ્હારા પર આવો કુર પ્રહાર ન કરો ! પછીતો આપની ઇચ્છા, આપ કહો તેમ લખવા કબુલ છું ”

“ કબુલ છે તો લખો આ સરત આપના શ્રેયને માટેજ છે. મ્હને તેમાં કંઈ લાભ નથી. ”

“ ભલે આપની ઇચ્છાને આધિન છું. ”

ટીકીટ ચ્હોડી સઘ કરી રસીદ દોલતરાયને આપી. બન્ને જણ ધર તરફ ચાલતા થયા.

પ્રિય વાંચક ! લલિતરાય અને દોલતરાયના સંબંધનો પરિચય અત્રે આપને કરાવવો મ્હને ઉચ્ચિત લાગે છે. ઉપર જણાવી ગએલા લક્ષ્મિરાય ધનરાય મુંબાઈના શ્રેષ્ઠ સરાફ છે. વડોદરા, અમદાવાદ, સુરત અને ભરૂચાદિ સ્થળોએ ત્હેમની પેઢીઓ ચાલતી હતી. અને લગલગ પાંચ કરોડની પુંજની “લોકવાયકા” હતી. તે પેઢીએ પૈકી મુંબાઈની પેઢીના, ઉપર જણાવી ગએલા લલિતરાય અને દોલતરાય નામના મુનિમો હતા. બન્ને જણ શેઠના વિશ્વાસપાત્ર અને જુના નોકર હતા, છતાં શેઠ લલિતરાયને વધુ ચ્હાતા હતા. લલિતરાય, સદાયરણી સ્વભાવે શાન્ત, મિલનસાર, અને સુભાષણી હતો. દોલતરાય, કાગ હોઘ હંસની ચાલ ચાલનાર કપટી અને ઝેરીલો હતો જેનું વધુ વર્ણન આગળ પર આવશે.

લક્ષ્મિરાયને સંતાતમાં ફક્ત ત્રણ પુત્રીયો હતી. તે પૈકી સૌથી મોટી પુત્રી બિચારી બાળાપણમાંજ વિધવા બની હતી, વચ્ચેની ઉમ્મર હાલ ૧૪ વર્ષની થઇ હતી. અને ત્રીજી હાલ નવ વર્ષની હતી.

મોટી પુત્રીને પ્રાપ્ત થએલાં વૈધવ્ય દુઃખના અનુભવથી શેઠે બીજી પુત્રીઓને ન્હાની વયમાં પરણાવવાનું માંડીજ વાળ્યું હતું. તેમજ સંસાર સુધારાના વિષયોને ત્હેણે ત્યારથી સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. જેથી થોડ્ય વયેજ પુત્રીઓને કન્યાદાન આપવામાં તે ધર્મ અને પુન્ય સમજતો હતો.

લલિતરાય ત્હેમના હાથ નીચેજ મોટો થએલો હતો, વળી લલિતરાય નાં સદા ચરણોથી શેઠ પરિચીત હતા. જેથી થોતાની વચોટ પુત્રીનો વિવા તેની સાથે કરવા વાત મ્હોં બ્હાર કહાડી હતી. જે દોલતરાયને વળપ્રહાર

સમ લાગી હતી ને કોઈ પણ યત્ને શેઠની નજરમાં લલિતરાયને હસકો પાડી તે સુકોમળ કન્યા રત્ન પોતાને પ્રાપ્ત કરવાની કોસીષ કરતો હતો. આયુ વધી અત્રેજ લેને મિત્ર દ્રોહી બનાવવા કરતાં વાંચકોને લેના કપ-ટાચારોના પરિચય કરવા હમને વધારે યોગ્ય લાગે છે.

(૨)

“ લલિતરાય તારો નિસ્તેજ મહેરો, શીકકુવદન અને ચિંતામસ્ત ચિત કંઈ ઢાંકયું રહે તેમ છે ? જે સત્ય હોય તે મ્હને કહે. ” બેરીસ્ટર ધૈર્યરાય, લલિતરાયને જિદ્દેથી સ્નેહા ભાવથી બોલ્યા.

“ કંઈ નથી. બેરીસ્ટર સાહેબ ! આતો આપનો ખાલી બ્રમ લાગે છે. ”

“ નહિ-નહિ ! ! ત્હમે મ્હારાથી છુપું રાખવા જાઓ છો, પરન્તુ ત્હમારી ચિત વ્યવસ્થા હું બેરાબર સમજી શક્યો છું. ”

“ ત્યારેતો આપ કહો જોઈએ મ્હારા ચિતની સ્થિતી કેવી છે ? ”

“ આપ નહિ કહો તો તે પણ કહીશ. ”

બેરીસ્ટર સાહેબ ! મ્હને ખીજું કંઈ નથી, ફક્ત હવા ફેરની જરૂર છે. માટે શેઠને કહી મ્હારી સુરત મુકામે બદલી કરાવોતો આપનો મ્હોટો ઉપકાર.

“ બદલીને બદલે એક માસની રજા અપાડોતો કેમ ? ”

“ સુરત જવામાં મ્હારા બે લાભ સચવાય છે. હવા ફેર થાય અને ખર્ચમાં ઘટાડો થાય. ”

“ મુખ્યાઈ જેવા શહેરમાં ખર્ચ વિશેષ થાય એ વાસ્તવિક છે. અને જો તેટલા માટેજ સુરત જતા હો તો શેઠને કહી પગાર વધારી આપું તો કેમ. ? ”

“ રંક સેવક પર આપનો મ્હોટો ઉપકાર ! પરન્તુ હાલ એ તસ્દી આપ લેતાજ નહિ. સુરત જવામાંજ મ્હાડું શ્રેય છે. ”

“ ત્યારે તો આ બધાં ત્હમારાં જ્ઞાનાં છે. અંતરનો ભેદ કંઈ ઓરજ બાંધે છે ! વાર. આ અઠવાડિયાથી શેઠના બંગલે કેમ નથી આવતા ? શું કંઈ વિક્ષેપ થયો છે ? ”

“ નાજી. તેવું કંઈ નથી. ખાસ કામ સિવાય વ્યર્થ આવવું મ્હને ઠીક નથી લાગતું. ”

“ સુશિક્ષા સાથે ત્હમારું સગપણ કરવા શેઠ વિચાર રાખે છે. એ તો ત્હમારા જાણમાં આવ્યું હશે કેમ વાર ? ”

“ હાજી. તે વાત હું જાણું છું પરંતુ હાલમાં મ્હારો વિચાર નથી. એટલું કૃપા કરી શેઠને જણાવશો. ”

“ લલિતરાય ! ત્હમે કોઈ મ્હાન સંકટમાંથી પસાર થાવ છો. ત્હમારૂં ચિન્ત સ્વસ્થ નથી. ત્હમારી રોગરગમાં નિરાસા, નિશ્તેષા, અને વૃત્તિઓની શિથળતા સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. ત્હમે તે છુપાવો છો તો ભલે, પણ યાદ રાખજો કે આખરે તે પ્રકાશમાં આવવા નિર્માણ થઈ ચુક્યું છે. આજે શેઠને વાત કરી સુરત બદલી કરાવીશ પણ ત્યાં જઈ આવું ચિન્ત નહિ રાખવા મ્હારી ખાસ બલામણુ છે. આવતી લક્ષ્મીને ઠોકર મારવી તે સુમને યોગ્ય નથી. એટલુંજ મ્હારે આપને કહેવાનું છે. ”

ધૈર્યરાય અમદાવાદના વત્ની હતા, બેરીસ્ટરની પરિક્ષામાં પાસ થયા બાદ તેઓ મુંબાઈમાં “ પ્રેક્ટીસ ” કરતા હતા. તેઓ પણ મંસાર સુધારક હોવાથી વિદ્યાર્થન સમયે લગ્ન કર્યા નહોતાં જેથી અત્યારે તેઓ બ્રહ્મચર્યાશ્રમી હતા. શેઠ લક્ષ્મીરાય અને ત્હમને સ્નેહ સંબંધ હતો. જેથી લક્ષ્મીરાય ત્હમને પૂછ્યા સિવાય પાણી પણ નહોતા પીતા. એમ કહીએ તો ચચેચ નથી. ઉક્ત સંજોગો વસાતજ લલિતરાય અને ધૈર્યરાજ વચ્ચે સ્નેહગાંઠ બંધાઈ હતી. એટલું જણાવી હમો હમારા કાર્યમાં આગળ વધશું.

(૩)

સારડો.

સર્વ વચન સચવાય, ત્યાં સુધી પ્રીતિ ટકે.

ચુક પડે શું થાય, કાચી પ્રાંતની રીત એ.

“ શું મ્હારા નિર્મળ પ્રેમમાં કંઈ ચુક થવા પામી હશે ? શું લલિતરાય પ્રત્યે મેં કોઈ દિવસ અયોગ્ય વર્તન કર્યું હતું ? ત્યારે મ્હારી સાથે સંબંધ નહિ બાંધવાનું શું કારણ હશે ? ત્હમના હૃદયની વાત કેમ સમજાય ? કોણ કહે છે કે પુરુષોનાં હૃદય કંઈ અને પથ્થર જેવાં નથી ? ! જ્યાં જુઓ ત્યાં અને જે પુસ્તક વાંચીએ ત્હમાં સ્ત્રી નિંદા હોયને હોયજ સ્ત્રીઓનાં ચિત આટલાં ચંચળ અને સ્ત્રીઓનું હૃદય આટલું કંઈ, એથી તો કોઈ વિરલ પુરુષકળ બાકી હશે ? હાલના પુરુષો તો એ ધવો લઇનેજ બેઠા છે. કોણ જાણે હમો સ્ત્રીઓએ ત્હમનું શું બગાડ્યું હશે ? જાણે સ્ત્રી વગર ત્હમનાં ઘર શોભવાનાં હશે ? હશે મ્હારે શું ? પરંતુ લલિતરાય મ્હારા પ્રત્યે શા માટે ગુસ્સે થયા હશે ? એ વિચાર મ્હારા ચિતને ચક્રોળે ચડાવે છે. ”

લગાડી મોહની પ્યારા! કહિન હૈયું ક્યું સાને!

x x x x

સમૃતિ છે એજ મુખડાની, ન દેખી હું દુઃખીછું રે!
અહીં જો બોંય તો લગ્ન, તમારાંની તમેને છે!
બકું છું હું તમે માનો, જીગરમાં ઘા મને ઉડા!
ઉમંગકા આ હૃદયના હા! કહો ક્યાં દાલવું ફાડી?

x x x x

ન તાણો પ્રેમની દોરી, બહુ તાણે જશે ટુટી,
અહીં જો બોંય તો લગ્ન, તમારાંની તમેને છે!
હું તો આ પુષ્પ છું કુમળું, ઝડ આ દર્દથી કાઢું,
થજો રવખે કરણ વડાલા! હણાઉં હેતવાળી હું!

x x x x

અમીની આંખની પ્યાસી, કુમુદ આ તો તમારી છે,
અહીં જો બોંય તો લગ્ન, તમારાંની તમેને છે!

(કલાપી)

લલિતરાય! મહારા પ્રેમ માટે આપને શું શંકા ઉપસ્થિત થઇ છે?
બન્ને આપને જે યોગ્ય લાગે તે માનો. મહારે કહેવાનું કહી ચુકી છું અને
આ દેહમાં પ્રાણી હશે ત્યાં સુધી કહીશ કે આ નાશવંત તનના માલિક
લલિતરાયજ છે!

અરે! હું આ શું બકું છું? લલિતરાય કોણ? હું કોણ? મહારે ને
તેમને શું સમઘ? મહારા આ વિચારો કોઇ સાંભળશે તો મહારા માટે શું
ધારસે? મહારાં પૂજ્ય માતા પિતા લગ્નવાશે! તો શું લલિતરાય માટે કંઈ
પણ વિચાર કરવા મહને અધિકાર નથી? ના નહિજ. તેઓ મહને સ્થાય
છે! હું તહેમને સ્થાઉં છું! તો પછી અધિકાર કેમ નહોય? પણ તે દુનિયાં
ક્યાં માને છે? લલિતરાય! આપને મહારી કંઈ પણ દયા નજ આવી?
હમારો મહારા પ્રત્યેનો અગાઉનો રનેહાભાવ ક્યાં ગયો? શું આપનું
પુષ્પ સમાન હૃદય પથ્થર સમ બની ગયું છે? નળરાય જેમ
આપના પવિત્ર શરીરમાં કળીએ પ્રવેશ કર્યો છે? શું દયા આપના
પવિત્ર શરીરને ત્યાગી ગઇ છે? હશે. ભાવિ મિત્રના નથીજ થવું. આપ
મુખી થજો ખુસી રહેજો! મહારે મન તો હવે એજ કે:-

જે બહાણમાં બેસી હતી, તે બહાણ વટોળે ચડ્યું !
 નાવિક તરી નાસી ગયો, ના ફરજનું નાળું નડ્યું !
 રે ! જે કિનારે તે ઉભો, હિમ્મત વિના તે શું કરે !
 દરિએ ડુબું છું હાય હું, આશા ભરી છું હું અરે !

(મણિકાન્ત)

“ સુશિલા ! હું વધામણી લાવી છું, પણ કહું કે ના કહું ? ”
 સુશિલાની સહીયરે આવી તેના તરંગ સાગરનો પ્રત્યય કર્યો.

“ કહેને બહેન ! તું વળી શું કહે છે ? શાની વધામણી ખાય છે ! ”

“ આજે મહારા બાપુ કહેતા હતા કે, દોષતરાયે ત્હમારા પિતાશ્રીને કહેવરાવ્યું છે કે, સુશિલાનું સગપણ તેની સાથે કરે, શું લલિતરાયથી કોઈ રીતે હું ઉતરતો છું ? વળી એમ પણ કહેવરાવ્યું છે કે, લલિતરાય તો બે હજારની ચોરી કરી સુરત ગયો છે. આજે એ વાત મહારા બાપુ ત્હમારા પિતાશ્રીને કહેવાના છે. ”

“ બહેન ! ત્હારા બાપુને કહે કે દયાની ખાતર એ વાત મારા પિતાને ન કરે. જે કે પિતાજી વિક્રાન્ત અને પરિક્ષક છે, પરન્તુ હા કહી દેશે તો ભોગ મળશે, પ્રભુ ! મહારા અંતરની વાત કોને કહું ? શું કહું ? પિતાશ્રીને કેમ કહેવાય કે હું લલિતરાયને ચ્હાવ છું ? ત્હમની સાથેના સંબંધથી હું સુખી થઈશ ! પણ મર્યાદાનો ભંગ કેમ થાય ? શીટ્યો સ્ત્રી અવતારજ એવો છે કે સાઈ ખોટું બોલાવજ નહિ ! હશે દૈવ ! જે થાય તે ખરું ! પરમાત્મા સહુ સાઈજ કરશે. મુવા દોષતરાય ! કાગ હોઈ હંસ બનવા જાય છે ? મકંટ હોઈ મોતીની માળા પહેરવાની આંકંક્ષા રાખે છે ! શીટ્યા ગીધ હોઈ કલાપી કહેવરાવવા માગે છે ? પરન્તુ નકકી ધાર જે કે તું ત્હારી ધારણામાં નિષ્ફળ નિવડી ચુક્યો છે ! સુશિલા ત્હારા જેવા અધમ સાથે જન્મ મરણની પવિત્ર લગ્ન ગાંઠથી જોડાવા કરતાં અંત પ્રયન્ત કુમારિકા રહેવાનું વધારે પસંદ કરશે ! બહેન લલિતા ! મ્હાઈ નામ દીધા સિવાય ત્હારા બાપુને આટલું કહે જે મ્હાઈ આટલું કામ જરૂર કરજે !

(૪)

સાંજના છ વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો હતો. હજારો નરનારીયો, વિક્ટોરિયા ગાર્ડન ચોપાટી અને વાલકેશ્વરને રસ્તે જતાં આવતાં હતા. પરન્તુ આપણા બેરીસ્ટર સાહેબ ધૈર્યરાય પોતાના દીવાનખાનામાં એક એકીએક પર બેઠા બેઠા ન્યુસપેપર વાંચવામાં તસ્લિન

મયા હતા આજે તેઓ નિત્ય નવમ પ્રમાણે ફરવા જનાર નહતા. કારણકે સુરતથી લલિતરાયનો તાર હતો કે

“ હું આવું છું આપ મકાનપર થોભો ”

રાત્રીના આઠ વાગ્યા. એક વિક્ટોરિયા બેરીસ્ટર સાહેબના બંગલા આગળ આવી અટકી. તેમાંથી લલિતરાયે ઉતરી બંગલામાં પ્રવેશ કર્યો.

આવો, લલિતરાય ! આજે ઘણે દિવસે મુંબાઈ માઠ આવ્યું ! કેમ હવે તખીયતતો ઠીક છેની ?

જી હા.

તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? માથની તખીયતતો સારી છેની ?
વૃદ્ધાવસ્થા હોવાથી દિવસે દિવસે તેમની તખીયત લથડતી જાય છે.
પરંતુ હાલમાંતો ઠીક છે. મહેને આપની સલાહની આવશ્યકતા છે. અને એટલા માટેજ એકાએક મુંબાઈ આવવું પડ્યું છે.

ભલે, જે હોય તે ખુસીથી કહો.

અનુક્રમે દોલતરાય સખંધીની સર્વ ખીના લલિતરાયે બેરીસ્ટર સાહેબને કરવા માંડી. તે બેરીસ્ટર ધ્યાન પુર્વક સાંભળતા હતા.

“ ક્યાંકે એ નકલ ? ” બેરીસ્ટર વચ્ચેજ બોલી ઉઠ્યા.

ખીરસામાંથી એક કાગળ કહાડી લલિતરાયે બેરીસ્ટરના હાથમાં આપ્યો.

અહાહા ! કેટલો ભણો અને ભોળો માણસ !! આમાં શું લખ્યું છે ? શેડની દીકરીનું સગપણ ઝીલવું નહિ. પણ કંઈ છોકરીનું ? મોટીનું નહિ તો નાનીનું નહિ ઝીલવા ક્યાં લખ્યું છે ?

બેરીસ્ટર સાહેબ ! આપના કાયદાની ખારીકાઈની વાત જવાદો. મહેને મિત્ર સલાહ આપો ! અસિલ સલાહ માટે હું આવ્યો નથી.

“ ઠીક, પછી શું થયું ? ”

આજથી પંદર દિવસપર મારા સુરતના કલાક સાથે રૂ. ૫૦૦૦) પાંચ હજાર મેં અહિ મોકલાવ્યા હતા. તે રૂપીઆની પહોંચ ફક્ત સાદા કાગળ પર લખી આપી હતી. અને છાપેલાં ફોર્મ ખલાસ થઇ ગયાનું કહેવરાવ્યું હતું. ગઇ કાલે કંઈ કાર્ય પ્રસંગે મહેને ફાઈલ જોવાની જરૂર પડી. તો વચમાં એક કોરો કાગળ મારી નજરે ચડ્યો. અને આશ્ચર્ય લાગ્યું. અને દોલતરાયે આપેલી રસીદની તપાસ કરી પરંતુ વ્યર્થ ઘણી મહેનત કરી પણ પહોંચ જડી નહિ. અને એ કોરા દેખાતા કાગળમાંજ તહેમણે પહોંચ લખેલી હતી. એમ ખાતરી થઇ.

ત્યારથીજ મ્હને દોલતરાયના દરેક કાર્યમાં જોડે. અને તે મિત્ર થઈ શત્રુનું કાર્ય કરતો જણાયો. ગમે તે હો, પરંતુ તે મારો રત્નેહી છે. લાંબો વખત હમો સાથે રહ્યા છીએ. એક બીજાના સુખ-દુઃખના પ્રસંગોમાં ભાગ લીધો છે, વળી તહેજો બે હજાર રૂપિયા ખરી વખતે આપી મહારાપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. માટે તહેનું કોઈ પણ રીતે અનિષ્ટ ન થાય અને આપણું કાર્ય સધાય એવો માર્ગ દર્શાવો. સન્મિત્ર સિવાય તેવો માર્ગ કોણ ખતાવે? લલિતરાય! ત્હમે જેને મિત્ર માનો છો તે ત્હમારો કદો શત્રુને હડહડતો હરિફ છે! કોઈ પણ ચત્તે સુશિવાને ત્હેની કરવા, અને શેઠના લક્ષમાં ત્હમને હલકા પાડવાની આ બંધી ત્હેની યુક્તિ પ્રયુક્તિજ છે. હવે પાપીને પાપ કર્મની યોગ્ય શિક્ષા મળશે. આપ નિઃશ્ચિત રહો.

“આ બે હજાર રૂપિયા હું સાથે લેતો આવ્યો છું તે ત્હમને આપી દઉં?”

“હાલ કંઈ જરૂર નથી.”

“ત્યારે હવે મ્હને શું સલાહ?”

“એજ કે આજે રાતના આપ પાછા સુરત જવ, અને ત્યાંથી દસ હજાર રૂપિયા લઈ માણસને મહારી પાસે મોકલો. હું જેમ કહું તેમ તે માણસ વતે તેવી તેને બલામાણુ કરજે.”

“બહુ સારું. ત્યારે હવે હું રજા લઉં! પણ જો જો! બેરીસ્ટર સાહેબ! તે બિચારાનું અનિષ્ટ ન થાય.”

“દરેકને પોતપોતાના કર્મનું ફળ ફરત પોતાની મેજેજ આપે છે. આપણે તેમાં કંઈ કરવાનું નથી.”

“વારું ત્યારે સાહેબજી!”

“સાહેબજી!”

(૫)

અગાઉથી નક્કી કરેલા કાર્યક્રમ મુજબ બેરીસ્ટર સાહેબ આજે દોલતરાયને ત્યાં બેઠા હતા રાત્રિના આડેક વાગ્યાનો સમય હતો. એટલામાં એક માણસ આવ્યો અને દોલતરાય સામું જોઈ બોલ્યો, સાહેબ! હું સુરતની પેઢી ઉપરથી આવ્યો છું. બજારમાં બીજાં જરૂરી કામો હોવાથી આપને વખતસર હેડીસમાં મળી શકાયું નથી. મહારી પાસે દસ હજાર રૂપિયાની રકમ છે. અને અત્યારની ગાડીમાં મ્હારે પાછું જવાનું છે. માટે તે રકમ લઈ મને તાકીદે પહોંચ લખી આપવાની તસ્દી બો!

“લાવો તોટ છે કે ગીની?”

આવેલા માણસે એક પછી એક નોટાનાં બંદો દોલતરાયને આપવા માંડ્યા તે ગણતાં દોલતરાયના મ્હોંપર આનંદ ચિન્હ ચમકવા લાગ્યાં. નોટા ત્રીજેરીમાં મુક્યાબાદ એક કબાટ ખોલી ત્હેમાંથી એક છાપેલા લેખલવાળી ન્હાની સાહીની બાટલી કઢાડી અને રસીદ લખવા બેઠો. બેરીસ્ટર સાહેબ સાહીની સીસીનું બારીક નજરથી નિરીક્ષણ કરતા હતા. દોલતરાય હોહર સોધવા ઉડ્યો એટલામાં બેરીસ્ટર સાહેબે પેલી સાહીની સીસી લઈ ઉપરનું છાપેલું લેખલ વાંચ્યું તો:—

“ ગુપ્ત સાહી ”

દોલતરાયે પહોંચ લખી આવેલા માણસને આપી તે લઈ માણસ પાછો વળ્યો કે તરતજ બેરીસ્ટર સાહેબ મોટેથી બોલ્યા, બહાર ફાળુ છે? અંદર આવો તરતજ બે પોલીસના માણસોએ દોલતરાયના દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો. ત્હેમને જોઈ બેરીસ્ટર સાહેબ મોટેથી બોલ્યા, પકડો આ બદમાસને એ જોઈ દોલતરાય આશ્ચર્ય ચક્રિત થયો. જોત જોતામાં પોલીસોએ આવી દોલતરાયના હાથ પકડ્યા અને એક જણાએ પોતાના ખીસ્સામાંથી હાથકડી બહાર કઢાડી, તે જોઈ બેરીસ્ટર બોલ્યા, થોડો વખત થોભો. જાવ, બહાર ઉભા રહો. દોલતરાય તરફ કટાક્ષ નેત્રેથી જોઈ બેરીસ્ટર બોલ્યા, દોલતરાય ! તારા સર્વ કારસ્તાનો હું સંપૂર્ણ રીતે સમજી શક્યો છું હમણું તેં ગુપ્ત સાહીથી પહોંચ લખી આપી તે મ્હારા સમજના બહાર નથી ! માટે હવે તને તારી પ્રતિષ્ઠાની જરૂર હોય તો સર્વ સત્યગીના સ્પષ્ટ કહી દે ! અને સઘળાં કુકર્મો કમુલ કર બોલ શું કહે છે? પોલીસને સ્વાધીન થવું છે કે, પ્રતિષ્ઠા સાચવવી છે? લલિતરાય પાસેથી લખાવી લીધેલો અગાજનો બે હજારનો પ્રતિજ્ઞા લેખ પાછો આપ, અને અગાઉના પાંચ હજારની અને અલ્યાસ્ના દશ હજાર રૂપીઆની ખરી પહોંચ્યો આપ કેમ આ સઘળું ત્હને કમુલ છે?

બેરીસ્ટર સાહેબ, મ્હને.....મા.....ફ.....અ. કરો મને બંધું ક.....અ.....ખુ.....લ છે.....એ.

હીક, અત્યારેતો જાવછું મ્હને આવતી કાલે સહવારે આઠ વાગે બંગલાપર મળજે.

અફસોસ ! મ્હારા સર્વ પાસા ઉંધા પડ્યા ! આખરે હું ફસાયો !!! મ્હારી સર્વ આશા નિષ્ફળ નિવડી! હવે આ વાત છાની રહેસે નહિ! સર્વ મને ધુતકારશે. સહવારે શેઠને શુ મ્હોં બતાવીશ! લાલતરાયને આ સ્થામ મુખ બતાવવું હીક છે? ના નહિજ. ત્યારે હવે શું કરવું? બસ એજ ! ‘ આત્મઘાત ’ ! બસ એજ ઉચિત છે. સાચા સાન્નમને દીધેલા મિત્ર દ્રોહનું પ્રાયશ્ચિત એજ છે.

ક્યું જે કાજ મહેં હાવું, નહિ તે સાથમાં આવે !
 કસાળ્યો તેં મહેને લક્ષ્મી. અનેરી આશમાં લાવે !
 ધિક્કાર લાક્ષ્ય લોભને, ધિક્કાર આશા નીચને !
 ધિક્કાર છે દિટકાર છે મિત્ર દ્રાહી મિત્રને !

બહાલા મિત્ર લલિતરાય ! તું ખુસી રહેજે. સુખી થજે. ત્હારી સઘળા
 ઇચ્છાઓ પરમાત્મા જલદી ખર લાવે એજ અતિમ ઇચ્છા ! બસ હવે
 આ છેલ્લા પ્રણામ સ્વીકાર જે ! આ કપડી દ્રેષીલા મિત્રને હમેશને માટે
 ભુલી જજે ! હું જાઉં છું ! ક્યાં જાઉં છું ? જ્યાં કર્મ લઈ જાય ત્યાં,
 કીધેલા કુકર્મેનો જલદીથી. ન્યાય મળવના ન્યાયાધીસ પાસે બસ એજ ઉચ્ચિત
 છે. તો હવે ઢીલ શા માટે ?

નિમ્નું વિધીએ એજ તો મ્હારે મન પણ એજ છે,
 ઘોર પાતક કર્મનું પ્રાપ્તિત બસ એજ છે.

(૭)

બીજે દિવસે બેરીસ્ટર દોલતરાયના આવવાની રાહ જોઈ બેઠા હતા.
 એટલામાં એક માણસે આવી તહેમના હાથમાં “ લોકિક ગેઝેટ ” મુક્યું.
 પહેલા પાનાની ઉપરના એક આર્ટીકલ પર બેરીસ્ટરનું ધ્યાન ખેંચાયું અને
 નીચે મુજબ વાંચવા લાગ્યા “ લક્ષ્મીચંદની પેઢીના મુખ્ય મુનિમ દોલતરાયે
 ગઈ રાતના અશીષુ ખાઈ આત્મઘાત કર્યો છે. કારણ કંઈ માલુમ પડ્યું નથી ”

શું દોલતરાયે આત્મહત્યા કરી ? બેરીસ્ટર ચમક્યા અને તરત કપડાં
 પહેરી શેઠના ઘર તરફ જવા વિદાય થયા.

શેઠ બહારજ બેઠેલા હતા. ધૈર્યરાયને આવતા જોઈ બોલ્યાં કેમ કંઈ
 સાંભળ્યું કે ? હા મહેં હમણાજ વાંચ્યું છે.

મહેને ખબર ચડતાં તરતજ હું પેઢી ઉપર ગયો અને તપાસ કરી
 તો પચીશ હજારનો ઘોટાળો ! અને લલિતરાયવાળા સત્તર હજાર તો જુદા ! !

ધૈર્યરાયે શેઠને બધી વાતથી વાકેફ કીધા તે સાંભળી શેઠ બોલ્યા
 બિચારા સુસ્વાભાવી લલિત પર આટલો જુલમ ! અનનાર બની ગયું હવે
 લલિતરાયને અત્રે બોલાવી આ જગ્યાનો ચાર્જ તેમને સોંપો ત્યાર વગર
 આ ગાકુ આગળ ચાલી શકે એમ નથી.

થોડા વખત બાદ લલિતરાયને સુશિલાનો હસ્ત સોંપ્યો અને શેઠે
 તેમને પોતાની પેઢીના ભાગીદાર બનાવ્યા.

વૈધવ્ય દુઃખથી પીડાતી પુત્રીની દયા ખાઈ, અને શાસ્ત્ર સમ્મતિ લઈ
 ધૈર્યરાય બેરીસ્ટરને શેઠ પોતાની મોટી પુત્રીનો હસ્ત સોંપ્યો બેરીસ્ટરે
 આનંદથી તે સ્વીકાર્યો અને ત્યાર બાદ આનંદમાં દિવસો નિમગ્ન કરવા લાગ્યા.

સંપૂર્ણ.

વિદ્યુન્માલા.

(લેખક સીતારામ જે. શર્મા—અમદાવાદ,)

(૧)

અલાહો અકબર ! ની ઘોર ગર્જનાથી આખું રણક્ષેત્ર ગળી રહ્યું હતું. એક બાજુએ ત્રણ લાખ યવન સેના અને બીજી તરફ ત્રણ હજાર આર્ય વીર આખી રાત અને દીવસના ચાલુ યુધ્ધમાં હિન્દુ વીરો દૃઢ હિમ્મતથી અડગપણે ઉભા હતા, કિન્તુ હવે હિન્દુ સૈન્યમાં ભંગાણુ પડવાનાં ચિન્હો સ્પષ્ટ રીતે દેખાવા લાગ્યાં. આર્ય સૈન્યમાં ભંગાણુ સાથેજ ભરતખંડની જય ધ્વજા ધૂળ ભેગી મળવાની, અને આજના અસ્તાચળપર વિરાજત સહસ્ત્રરશ્મિ સૂર્યનારાયણ સાથેજ ભારતવર્ષનો ગૌરવ સૂર્ય પણ ચિરકાળ અસ્ત પામશે એમ ભાસવા લાગ્યું.

“ હર હર બંબ મહાદેવ ! ” ની ગર્જના સાથે ફક્ત પચીસ અનુચરો સાથે લઇને, ભરતખંડ અધિષ્ઠાત્રી દેવીના હસ્તમાંથી છોટેલા દેદીપ્તમાન વજ્ર સમોવડ નગ્ન તલવાર, પોતાના પ્રયંડ હસ્તમાં ધારણ કરેલી, નયન દ્વપમાંથી શત્રુ હંપર અગ્નિ વર્ષાવતો, પેટો તેજસ્વી અને અતુલ પરાક્રમ-શાળી તરણુ ઘોડેસ્વાર ક્યાંથી આવ્યો ? એ કોણ હશે ! અગણિત યવન સૈન્ય ક્યાં વીરપુરુષના અવર્ણનીય પ્રગળ પ્રતાપથી, પ્રયંડ ઝંઝાવાતને લીધે હલમચી રહેલા અરણ્યવત્ બની ગઇ છે ? હાં બહાદુર નરોના “ હર હર બંબ મહાદેવ ! ” શબ્દની વજ્ર સમાન કહોર અને પ્રયંડ ગર્જનાઓથી ત્રણ લાખ યવન સૈન્યના “ અલાહો અકબર ! ” શબ્દનો ધ્વનિ નહિવત સંભળાવા લાગ્યો છે ? વિકાળ વ્યાઘ્રના પ્રયંડ પંજમાંથી કોઇ દેવી તત્વારે મુક્ત કરેલાં બકરાંની માફક યવન સૈન્ય કોઇ ભયથી નાસવા માંડ્યું છે ! એ દિવસે આર્ય સ્થાનના સૂર્ય નારાયણ પોતાના સહસ્ત્ર રક્ત કિરણ સ્પર્શથી, દુશ્મનના રક્તમાં રંગદોળાએલી

ક્યા વીરપુરુષની વિજયી તસ્વારને આશીર્વાદ આપી અસ્તાયગ ઉપર વિશ્રાન્તિ લેવા ગયા ?

એ વીરયુવક આપણી ન્હાનકડી વાર્તાનો ઉપનાયક શૂરવીર લલિતસિંહ-કાંચીનગરનો સેનાપતિ લલિતસિંહ-અરતખંડના ઇતિહાસમાં અચળ કિર્તિ મૂકી ગયેલ ઇતિહાસ મંડળનો ધ્રુવ નક્ષત્ર લલિતસિંહ છે.

(૨)

આજે કાંચીનગરમાં આનન્દોત્સવ થઇ રહ્યો હતો. નગરના પ્રત્યેક મહાલયો ઉપર હવામાં ફૂડફાટ કરતી જ્યંધ્વનઓ માત્ર પવન લહરીમાં નહિં કિન્તુ આનન્દ લહરીએ હિંચતી હતી. નગરના પ્રત્યેક ગૃહમન્દિરના દ્વારમાં નુતન આશોપલ્લવનાં તોરણો અને કદળી સ્થંભો રોપવામાં આવ્યા હતા. પ્રત્યેક ગૃહમન્દિરમાંથી જ્યંધ્વનિઓ ઉડતા હતા. દરેક રસ્તે દીપમાળા પ્રકટાવવામાં આવી હતી. નગરના દુર્ગ ઉપર જાણે જનસાગર ઉભરાતો હોય, તેમ કાંગરાંમાં ઉભરાઇ જતાં મનુષ્યો દૃષ્ટિગોચર થતાં હતાં, ઉભાં રહેલાં દરેક મનુષ્યની દૃષ્ટિ એકજ દિશા ભણી ખેંચાતી હતી, છેટેના મેદાન અને દુર્ગની વચ્ચે જનસમુદાયની દૃષ્ટિ હિન્દોક્ષાતી, તરવરતી હતી. નગર-વાસી નરનારીઓ આટલા ઉત્કટ ઉત્સુકપણાથી કોની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતાં હશે ?

એકાએક પુરુષ કંઠમાંથી નીકળેલો જ્યંધ્વનિ અને કોમળ લલનાઓના મંમળ કંઠમાંથી નીકળેલો ગીતધ્વનિ એકમિત થઇ, મિશ્રિત બની અભ્ર-ખંડને ભેદી નક્ષત્ર મંડળ પ્રતિ પ્રયાણ કરી ગયો. વાયુ લહરીથી કંપતી દીપમાળાની પેડે એ ગગન ભેદી જ્યંધ્વનિની પ્રચંડ ગર્જનાથી નક્ષત્રમાળા થરથર કાંપવા લાગી.

એક પાણીદાર અખલખ ધોડા ઉપર સ્વાર થએલ વીરયુગલ નગરના સિંહદ્વારમાં પ્રવેશ્યો. એ મહાન જ્યંધ્વનિ એને માટેજ થયો હતો. એ પુરુષ કોણ હતો ? જહેને માટે કાંચીનગરમાં આજ મહોત્સવ ઉજવાતો હતો, અને જે વીર પુરુષ શત્રુને પરાજીત કરી, શત્રુના રક્તથી તરબોળ કરેલું પોતાનું વિજયી ખંડગ, કાંચી રાજના પાદયુગળ સમિપ ધરવાને જતો હતો એજ ગત પ્રકરણમાં આપણે પરિચિત થએલો કાંચી નગરનો સેનાપતિ લલિતસિંહ !

સેનાપતિના સ્વાગતાથી ચાલી રહેલા જ્યજ્યકાર પ્રતિ ત્હેનું બિલકુલ લક્ષ નહોતું. અગાસીઓ અને બારીઓમાંથી ત્હેનાપર અવિરામ પુષ્પવૃષ્ટિ કરતી પુરનારીઓ પ્રતિ પણ લલિતાસંહ જોતો નહોતો. અરણ્યમાં જતાં એક અમિત અને તૃપિત પંથી, સરોવરને દુરથી નિહાળી ત્હેની સમિપ જતો હોય, તે સમયે ત્હેના ઉપર વૃક્ષરાજમાંથી સુકાં પાંદડાં પડે અને તે ઉંચે જોવાની જેટલી કાળજી કરે તેટલીજ કાળજી લલિતસિંહ પોતાના ઉપર પડતા સુમન ગુચ્છો ભણી કરતો હતો. કોઈ અગમ્ય કારણથી જ્હેનું હૃદય અત્હારે અધીરું બની ગયું હતું. એવા લલિતસિંહને મન પોતાના ઉપર વર્ષી રહેલા આ અતુલિત સન્માનને સુકાપણુ સમાનનીરસ તુચ્છ કંઈ પણ મુલ્ય વિનાના ભાસવા લાગ્યા.

લલિતસિંહનો તેજસ્વો તોખાર જેવો અન્તઃપુર પ્રાસાદ નજીક આવ્યો ત્હેવો લગામ ખેંચવાથી ક્ષણ ભર સ્થગ્યો અને એ નિમકહલાલ પ્રાણીની પીઠ પર સ્વાર થએલા બહાદુર સેનાપતિએ રણવાસના ગવાક્ષદ્વાર તરફ તૃણાકુલ નયને દ્રષ્ટિ ફેંકી. ગવાક્ષદ્વારમાંથી લગ્નશીળ નયનદ્વયમાંથી પ્રેમળ દ્રષ્ટિ ફેંકતી એક વ્યક્તિના અનિંદ્ય અને ક્રોમળ હસ્તદ્વયમાંથી પડેલી એક પુષ્પમાળા પથરવત્ સ્થંભિત બનેલા લલિતસિંહના ચરણને સ્પર્શી ભૂમિ ઉપર પડી ત્હારે એ મુગ્ધ બનેલા સેનાપતિને પોતાની સ્થિતિનું ભાન આવ્યું તે અશ્વ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો અને ધુળવાળી થએલી પુષ્પમાળાને સ્વચ્છ કરી પોતાના કિરીટના શીરો ભાગે લટકાવી અને પુનઃ ઘોડેસ્વાર થતાં એકવાર કૃતાર્થતા અને કૃતજ્ઞતા બરી દ્રષ્ટિ ત્હણે બારી ભણી ફેંકી કિન્તુ તત્સમયે એ ગવાક્ષદ્વારો બંધ થયાં હતાં અને દીપકો પણ ખુઝાઈ ગયા હતા.

(૩)

લાખો શત્રુ સન્મુખ જે વીર દૃઢપણે ઉભો રહ્યો હતો તેજ વીરપુંગવ લલિતસિંહ માત્ર બેચકિત હરિણ નેત્રોની દૃષ્ટિ આગળ આવે પરાજીત બન્યો. દુર્ગમાંના કોઈક દુર્લેખ પાપાણુ સરખાં લલિતસિંહનાં ધૈર્ય અને શૌર્ય કેટલાંક વર્ષોથી ત્હેના હૃદયમાં સુરક્ષિતપણે સચવાઈ રહ્યાં હતાં, કિન્તુ ગદ્ય કાલે સન્ધ્યાકાળે કેવળ એ કૃષ્ણવર્ણુવ નેત્રોની, સલજ્જ્વલ, સંભ્રમ દૃષ્ટિએ એ દુર્ગના તટ ઉપર જબ્બરજસ્ત આઘાત કરવાથી આટલા દિવસ રક્ષી સખેલું ધૈર્ય ક્ષણાર્ધમાં ધૂળમાં મળી ગયું.

રાત્રિનું તિમિર વધતું જતું હતું. માળામાં અર્ધ નિદ્રામાં પડેલાં પક્ષિઓ શાન્તી કિલકિલાટ કવચિત્ કવચિત્ કરતાં હતાં, રાજમાર્ગો ઉપરથી જનમંડળના પાદયુગ્મો ધીરે ધીરે ગૃહમન્દિરપ્રતિ ધસડાતા જતા હતા, પહેરગીરો ઝોડાં ખાવા લાગ્યા હતા એ સમયે અન્તઃપુરના ઉપવનના કિલ્લા નીચે કોઈ વ્યક્તિનો કાળો આકાર દરતો દૃષ્ટિગોચર થતો હતો. એ કાણુ હશે? મધ્ય કાલે મહેલના ગવાક્ષદ્વાર આગળ મુગ્ધ બનેલા લલિતસિંહ તો નહિં હોય? ખરેખર એમજ હતું. શું લલિતસિંહ! તું સાયંકાળના અંધકારમાં

ચોરની માફક રાજના અન્તઃપુર ઉધાનના કિલ્લાની દિવાલ ઉપરથી ધીમે સ્હીને ફફડો મારી અંદર જઈશ ? છટ ! લલિતસિંહ ! તું જુવન વિજય વીર પુરુષ નથી ? ત્હને આ શોભે ?

એક વાર્તાના લેખકને દરેક સ્થળે ડોક્યું કરવાની છૂટ છે. ત્હને કોઇ સ્થળે અટકાવ થઇ શકતો નથી, પહેરગીરો ત્હને રોકી શકતા નથી ના કોઇ દેવાંગના અન્તઃપુરમાં જતાં પણ ત્હને કોઇ હરકત કરી શકતું નથી, પ્રિય વાંચક વૃંદ ! આવો ત્હારે આ વસંત સન્ધ્યામાં દક્ષિણાનીલ લહરીમાં મૂલતા કાંચીનગરાધિપતીના અન્તપુરના એકાન્ત ઉપવનમાં આપણે પ્રવેશીએ.

સુક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જુવો. પેલા બકુલ વૃક્ષના થડ પાસે તૂલુ શય્યા ઉપર સંધ્યાતારાની પ્રતિમા સમોવડી કોઇ રમણી બેઠી છે. એની રૂપવતી કન્યા ત્હમે કદી જોઇ છે ? એના રૂપનું યથાર્થ વર્ણન કરવું એ અતિ કઠિન કાર્ય છે. એવા પ્રકારનું જીવન, યૌવન અને લાવણ્ય અવર્ણનય છે. પ્રિય વાંચક બન્ધો ! જો તારાં દ્વિતીય લગ્ન થયાં હોય તો ત્હારી પ્રથમ પત્નીના મુખ કમળનું રમરણુ કર. વાંચક બ્હેનાં ! જે યુવતિને નિહાળી “ કેવું સુંદર અને અલૌકિક સૌન્દર્ય છે, કિન્તુ સુંદર હોવા છતાં ત્હેના ચહેરા ઉપર તેજ નથી ” એમ કોઇ કદા ત્હમારી સખીને કહ્યું હોય, તે તરૂણીના મુખમંડળનું રમરણુ કરો એટલે આ બકુલ વૃક્ષ નીચે બેઠેલી યુવતિના રૂપનું ત્હમને તાદ્રસ્ય ભાસ થશે. એ તરૂણુ રમણી અન્ય કોઇ નહિં પણ શુરવીર લલિતસિંહને ફક્ત એકજ દૃષ્ટિપાતથી મ્હાત કરનાર, આપણી વાર્તાની નાયિકા રાજકુમારિ વિદ્યુન્માલા છે !

ખોલામાં વીણેલાં પુષ્પ મુકી વિદ્યુન્માલા માત્રા ગુંથતી હતી. બકુલમાત્રા ગુંથવામાં ગુંથાએત્રી રાજકન્યાની કોમળ કરાંચુલિ ત્હેના કાર્યમાંથી એકાએક શિથીલ થયા લાગી. વિદ્યુન્માલાની ઉદારીન દ્રષ્ટિ કોઇક દૂર-અનિદ્વરના ચિંતન સામ્રાજ્યમાં ભ્રમણુ કરતી હતી. રાજનંદિની વિદ્યુન્માલા એવા કયા વિચારમાં ગુંથાણી હશે ! પ્રિય વાંચક ! આ પ્રશ્નનો ઉત્તર અમે આપી શકીએ ત્હેમ નથી. રાજકુમારિના એકાન્ત હૃદય મન્દિરમાં આજ આ નિઃસ્તબ્ધ, શાન્ત, સાયંકાળે કોઇક મર્ત્યદેવની આરાતિકા થતી હશે, અને ત્હાં અપવિત્ર કુતુહલ સહ પ્રવેશવાની અમારી શક્તિ નથી, અમને એવું ધૈર્ય રહેતું નથી જુઓ પુજની સુગંધિધુપ ધુમ્ર સરખો એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ ત્હેના હૃદયમાંથી નીકળી સન્ધ્યાકાળના વાયુમાં મળી ગયો, અને સુકોમળ કુસુમ કળી સમાન ભાસતાં બે અશ્રુચિન્દુ ત્હેના સુકોમળ નયન દ્વયમાંથી નીકળી તે અગ્નાત દેવતાના ચરણતલ સમિપ ગબડી ગયાં.

એ સમયે એકાએક રાજકુમારિની પાછળ કોઇ પુરૂષે ગંભિર અને પ્રેમવેગ ભર્યા કમ્પિત સ્વરે ધીરેથી હાંક મારી

“ રાજકુમારી ! — ”

એકાએક આ શબ્દ સાંભળતાંજ લચબીત બની વિદ્યુન્માલાએ બૂમ પાડી, અને એ સાંભળતાંજ ચારે દિશાએથી પહેરગીરો દોડી આઘ્યા અને પાછળ ઉભેલા પુરૂષને અપરાધિને-અન્ધવાન કર્યો. બૂમ પાડી તે

સમયેજ રાજકુમારિ મુચ્છિત બનીને બોંય ઉપર ઢળી પડી હતી. ત્હેની સહુ સારવાર કરવા લાગ્યા, ત્હેના મ્હેં ઉપર પાસેના જળમંત્રમાંથી પડતા જળનું ચાંગળું ભરીને છાંટયું અને પવન નાંખવાથી તે શુદ્ધિમાં આવી અપરાધિ સ્થામે જોતાં વિદ્યુન્માળાને જણાયું કે એ તો કોઇ નહિ પણ સેનાપતિ લલિતસિંહ !

(૪)

આવા અપરાધને માટે વાસ્તવિક રીતે દેહાન્તશાસનજ થવું જોઇએ. કિન્તુ સેનાપતિ લલિતસિંહે કાંચીનગર ઉપર કરેલા પુર્વના ઉપકારને સ્મરણમાં લાવીને કાંચીનગરાધિપતિએ ત્હેને દેહાન્તદંડ ન કરતાં ફક્ત પોતાના રાજ્યની હદમાંથી દુર કર્યો.

રાજ્યની સીમા ઓળંગી રહ્યા બાદ લલિતસિંહ હોઠ પીસી મનમાં બબડ્યો “ દેવિ ! ત્હારાં નેત્રો જે રીતે અન્યને આકર્ષિ શકે છે. ત્હેને માટે પૃથ્વીતળ ઉપર સત્ય કોઇ સ્થળે નથીજ એમ મ્હને લાગે છે, હવે એવી પૃથ્વીનું મ્હારે કામ નથી. આજથી હું માનવ જાતિનો ભ્રત્ર મરી જાયો દોસ્ત મરી દુસ્ત્રમન થયો. ! ”

તે દિવસથીજ લલિતસિંહ બહારવટીયા ટોળીનો નાયક બની ગહન અરણ્યમાં રહેવા લાગ્યો.

સાધારણ સ્થિતિના મનુષ્યો આવા દુઃખદ સમયે ઉદર પોષણના સાધન મેળવવાની ચિંતામાં પડે, કિન્તુ સુખદસ્થિતિમાં એકજ નાઃશ્વાસ સાથે જહેમો અખિલ જગત્ ઉપર ઉપકાર કરી શકે છે. એવા લલિતસિંહ સરખા મહાન નરો પોતાની મનોવાંચ્છા તિલ માત્ર પણ વિક્ષણ થતાં પૃથ્વી ભરના દુસ્ત્રમન બને છે અને રક્તમય નેત્રો કરી ઓઠ પીસી દાંત કચકચાવી આવેશ સાહત બોલે છે કે:—

“ રાક્ષસી થિલ, પિશાચીક સમાજ આને માટે ત્હમારી છાતી પર પગ મુકી હું સંપૂર્ણ બદલો લઇશ ” અને તેજ ક્ષણથી ત્હેઓ બહારવટુ ગૃહણ કરે છે ઘણા આંગણકાળોમાં પણ આવાં દ્રષ્ટાંતો મળે છે. આપણા ભારતવર્ષિય રાજપૂત્રોમાં પણ આજ રીત પ્રચલિત હતી.

બહારવટીઆઓના ઉપદ્રવથી દેશની સર્વ પ્રજા હાલહવાલ બની ગઇ; તદ્દપિ આ અસામાન્ય બહારવટીઆ અનાથના મિત્ર, દનદુર્બળના સહાયક અને નિરાશ્રિતોના આશ્રય હતા; માત્ર તેઓ શ્રીમંત ઉચ્ચકુળના અભિરો અને રાજકાર્ય નિયુક્ત અધિકારીઓનેજ કાળ સમાન હતા.

*

*

*

*

ધોર અરણ્ય પ્રદેશ—સૂર્ય લગભગ અસ્ત થવાની તૈયારીમાં હતો, છતાંએ વનમાં અકાળરાત્રિ સમાન ભાસ થતો હતો. આવા વિકટ સમયે એક તરણુ પ્રવાસી ઉજ્જડ રસ્તામાં એકલોજ પ્રવાસ કરતો હતો, ત્હેનું સુકુમાર શરીર આલવાના અમથી લગભગ હતાશ બની ગયું હતું, ત્હેઓ તે અવિશ્રાન્તપણે ચાલતો હતો, અધુવા તો ત્હેના કડીપ્રદેશ ઉપર લટકતી

તલ્વારનો ભાર પશુ ત્હેને દુઃસહ થઇ પડ્યો હતો. અરણ્યમાં કોઇ પણ જાતનો શબ્દ થતાં તે બચબીત હૃદયની હરિણી સરખી ગભરાતી પ્રકૃતિએ ચારે દિશાએ જોતો હતો. કિન્તુ રાત્રીનો અન્ધકાર વેગપૂર્વક વધતો હોવાથી અમે તે કેવળ અજાણ્યા અરણ્ય પ્રદેશમાં હોવાથી દૃઢ નિશ્ચયથી આગળ ચાલતો હતો.

બહારવટીઆઓએ આવી પોતાના સરદારને ખબર આપી “સરકાર ! એક સરસ શિકાર મળ્યો છે, ત્હેના શીર ઉપર મંડિલ. શરીર ઉપર રાજવેશ છે અને કમરમાં તલ્વાર લટકે છે.”

તે ટાળીનો નાયક આનંદથી પોદાર્યો. “તહારે તો ત્હેમે બધા અહીંજ રહો એતો શિકાર મહારાજ-રાજપુતપનો શિકાર તો મહારે સ્વ હસ્તેજ કરીશ.”

માર્ગે ચાલ્યા જતા તરણુ પ્રવાસીને સૂકાં પાંદડાંમાં ખડખડાટનો ધ્વનિ સંભળાયો. તે બચબીત બની ચારે તરફ જોવા લાગ્યો. તે બીજાં એક ડગલું આગળ ચાલે તે પહેલાં તો એકાએક વેગપૂર્વક એક તિક્ષણ બાણ આવી ત્હેની છાતી વિધીને પાર નીકળી ગયું. “ઓ ! મારે !—” તે ભોંયે પછડાતા તરણુ પ્રવાસીના મુખકમળમાંથી એટલાજ શબ્દો સરી પડ્યા.

તે બહારવટીઆનો સરદાર નજીક આવ્યો અને ધાયલ થયેલા પંથિ પાસે કુટુંબમંડીએ બેઠા અને નીચે વળીને ત્હેના ચહેરા પ્રતિ જોવા લાગ્યો. જમીન ઉપર મરણોન્મુખ પડેલા પ્રવાસીએ તે સરદારનો હસ્ત પોતાના હસ્તમાં લઇ ક્ષીણ અને મૃદુસ્વરે કહ્યું “લલિત-!”

આ પરિચિત શબ્દો માંભળી તે સરદારનું હૃદય વિદીપ્ત થઇ ગયું વિવહળ સ્વરે ત્હેણે ખુમ મારી.

“રાજકુમારી વિદુન્માળે !”

કેટલાક સમય પછી બહારવટીઆઓએ આવીને જોયું તો શિકાર અને શિકારી ઉભય છેવટના આલિંગન વડે બધાઇ એકજ સાથે શીર નિંદ્રામાં પડ્યાં હતાં એકજ સાથે વિભુના ધામમાં પહોંચી ગયાં હતાં.

એક સાચકાળે રાજકુમારિ વિદુન્માળાએ પોતાના અંતઃતપુરના ઉપવનમાં અગ્નિપુષ્પે લલિતસિંહ ઉપર રાજદંડનો પ્રહાર કરાવ્યો હતો; બીજી સન્ધ્યાકાળે અરણ્યમાં લલિતસિંહે અગ્નિપુષ્પે જાતેજ રાજકન્યા ઉપર શર પ્રહાર કર્યો !

આ સંસાર છોડ્યા પછી જે કોઇ સ્થળે મળી શકવાનું શક્ય હોય તો પોતાના એ ભાવિ મેળાપમાં વિદ્વ ન આવે માટે આજે સેનાપાત લલિતસિંહ અને રાજનંદિની વિદુન્માળાએ એકમેકના અપરાધની ક્ષમા કરી હતી એમજ અમને તો લાગે છે *

સેન્ટનો
રાજ

ઓટો દીલ-ચમન વ પરીને ખાત્રી કરો

(રજીસ્ટર્ડ)

અત્યાર સુધી ખજારમાં નીકળેલા
કોઈપણ ઓટો અથવા સેન્ટ કરતાં
વધારે ટકાઉ મધુર ખુશખોવાળું અને
ઘણુંજ આનંદકારક છે. એવી અમો
પુરેપુરી ખાત્રી આપીએ છીએ.

તમોએ જો ઓટો દીલ-ચમન
નહિં વાપર્યું હોય તો એક વખત અ-
જમાયેશ કરો, ફક્ત રૂમાલમાં ર થી ૩
ટીપાં નાંખવાથીજ ચંમેલીના તથા
ખટમોગરાના હળરો તાજા પુલોના
હગલા જેટલો સુગંધ ચારે તરફ પસરી
રહે છે. અને આસપાસના સઘળાઓના
મગજને તર કરે છે.

કા. ૦૧ હામનો સ્ટોપરવાળી ટયુબના ર. ૦૧

" ૦૧ " " " " ર. ૦૧

કાંમન ૦૧ ઝાંસની ખાટલી ર. ૨

કેનસી બોક્સ પેકીંગ તથા ટપાલ ખરચ બહુ.

ઓટો દીલ-ચમનના સુગંધી કાર્ડ રૂ. ૦૧૧ હજન.

સેન્ટ અથવા સુગંધી કાર્ડ ખરીદ કરતી વખતે ઓટો
દીલ-ચમન નામ ખરાખર વાંચીને લેવી, જો તમારા આસપા-
સના દુકાનદાર પાસેથી નહિ મળી શકે તો નીચે લખેલા
સરનામે લખીને મંગાવવી.

સોલ એજન્ટસ—એચ. આર. મોદીની કું.

ત્રિલાયતી દવાઓ તથા પરદ્યુમરીના વેપારીઓ નં ૦ ૧૦

પ્રી-સેસ સ્ટ્રીટ, માર્કીટ પાસે—મુંબઈ,

દાનશા કંપનીના માનીતા પીણાઓ.

સોડા, લેમન, લીમીઆ, આઇસક્રીમ-સોડા,
લાઇમબ્યુસ અને વીનાની ચાલુ માંગણીનું

કારણ શું ?

કારણ એજ કે ધર્મની જાળવાણીને તંદુરસ્તીના નિયમોથી દરેક પીણાઓ જનાવવામાં આવે છે. દિવસે દિવસે દાનશાના માનીતા પીણાની ખર્ચ વધતી જાય છે તેજ અમારા માલનું સરટીફિકેટ છે જ્યાં જવો ત્યાં હુમારો પ્રવાસ છાપનોજ માલ માંગજો કોઇ જેતરે નહીં તે માટે સાવચેત રહેજો.

દાનશા એન્ડ કંપની.

વીલાયતી દારૂના વેપારી, આઇસ કંટ્રાક્ટર્સ અને એરેઇટેડ

વોટર મેન્યુફેક્ચરર્સ.

૬૦ કાળગીડ—સુરત.

સુરત સામાજિકવાર્તામાં આવેલા ધી “ રાંદેર ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
રતિલાલ દુર્લભદાસે છાપી અને ઈશ્વરલાલ જેઠીસતદાસે પોતાને માટે છપાવેલી
સુરત ગેસેટમાં આવેલી પોતાની ઑફીસમાંથી પ્રસિદ્ધ કરી છે.

